

Yükseköğretimde Çevre Eğitiminin Çevre Bilincine Etkisi

Mesut KAYAER*

Salih ÇİFTÇİ**

ÖZ

Bu araştırma, Bartın Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü lisans programında öğrenim gören son sınıf öğrencilerinin, öğrenim süreci boyunca aldıkları çevre eğitiminin, çevre sorunları ile ilgili bilgi ve bilinç düzeylerine ve çevre duyarlıklarına etkisini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Söz konusu programda kayıtlı olan 120 öğrenciyle yapılan anket çalışması neticesinde elde edilen verilere dayanılarak; aldıkları eğitim süreci içerisinde çevreye karşı farkındalıklarının arttığı saptanmıştır. Eğitim düzeyi yüksek bir ailede büyüyen öğrencilerin bireysel olarak çevre bilincinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Dolayısıyla çevreye ilişkin tehdit, tehlike ve kaygıların önümüzdeki dönemlerde daha da artacağı açıkça görüldüğüne göre bilgi ve bilinç düzeyinin artırılması için yarının ebeveynlerinin çevre, çevre sorunları ve çevre eğitimi konusunda bilgilendirilmesinin ve bilinçlendirilmesinin ne denli önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çevre Sorunları, Çevre Eğitimi, Çevre Bilinci.

JEL Sınıflandırması: Q50, Q53, Q54

The Effect of Environmental Education on Environmental Awareness in Higher Education

ABSTRACT

This research was carried out to determine the effect of environmental education, received during the education process of the fourth-year students studying in the undergraduate program of the Department of Political Science and Public Administration at Bartın University, on the level of knowledge and awareness of environmental problems and environmental sensitivity. Based on the data obtained as a result of the survey conducted with 120 students enrolled in the program, it was determined that the awareness of the students towards the environment increased during the education process they received. It has been concluded that students who grow up in a family with a high education level have higher environmental awareness individually.

Therefore, as it is clear that the threats, dangers and concerns about the environment will increase in the coming periods, it becomes clear how important it is to inform and raise awareness of the students, who will be the parents of tomorrow, about the environment, environmental problems and environmental education in order to increase the level of knowledge and awareness.

Key Word: Environmental Problems, Environmental Education, Environmental Awareness.

JEL Classification: Q50, Q53, Q54

*.Dr. Öğr. Üyesi, Bartın Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilim ve Kamu Yönetimi Bölümü, ORCID Bilgisi:0000-0002-3682-5958, mkayaer@bartin.edu.tr

**Dr. Öğr. Üyesi, Bartın Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ORCID Bilgisi: 0000-0002-0574-2164, sciftci@bartin.edu.tr

(Makale Gönderim Tarihi: 28.01.2022 / Yayına Kabul Tarihi:18.02.2022)

Doi Number: 10.18657/yonveek.1064753

Makale Türü: Araştırma Makalesi

GİRİŞ

Modern çağda, çevre sorunlarının küresel düzeyde tüm insanlık için tehlike oluşturduğunun farkına varılmıştır. Öyle ki bu tehdit yalnızca insanlara yönelmemiş, çevrenin canlı ve cansız bütün unsurlarını olumsuz şekilde etkilemiştir. Mevcut sorunların gelecek kuşaklar için de çeşitli riskler bırakacağı anlaşılmıştır. Çevre sorunlarının özellikle sanayileşmenin artmasıyla yoğunlaştığı, tek gayenin ekonomik faaliyetlerin yürütülmesine dayandığı ve çevresel değerlerin sürekli büyüme anlayışının gölgesinde kaldığı bir dönüşüm yaşanmıştır (Kayaer, 2012: 9). Sonuç olarak bu sarmal ekolojik dengenin bozulmasına ve çevresel sorunların her yerde görünür olmasına sebebiyet vermiş, içinden çıkılması mümkün olmayan ekolojik bir krize dönüşmüştür (Kayaer ve Çiftçi 2018: 186).

Çevreye ilişkin her türlü tasarrufun gelecek merkezli olması gerektiği küresel iklim değişikliğinin sonuçlarının görülmesiyle ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla ekolojik krizin yönetilmesi ve çözülmesine yönelik adımların atılması büyük önem arz etmektedir. Zira çözülmeyen bir sonraki kuşağa kalan çevresel sorunlar kümülatif olarak daha girift ve içinden çıkılmaz sorunlar yumağına dönüşmektedir. Zaten karmaşık yapısı olan çevre sorunlarının çözülmesi ve çevrenin korunmasının sağlanmasında eğitime dayanan araçları dışarıda bırakan yöntemler kullanılarak rasyonel başarılar elde edilmesi sürdürülebilir olmayacaktır. Bu krizin çözümü öncelikle eğitim temelli olacaktır (Geray, 1997: 323; Kayaer, 2012: 342). Eğitimin hem günümüze yönelik hem de geleceğe yönelik değiştirici ve dönüştürücü etkisi söz konusudur. Bu açıdan yükselen bir değer olarak görülen çevre eğitiminin, çok yönlü olarak, geleceğin ebeveynleri bugünün gençleri olan öğrencilerimizin çevre bilincine yapıcı katkı vermesi ve tutum ve davranışlarını çevresel değerlere göre şekillendirmesini sağlayacağı anlaşılmıştır (Martin, 1997: 1142; Ünal ve Dımışkı, 1999: 143).

Çalışmanın ana temasını çevreye ilişkin yükseköğretimde alınan eğitimin, çevre bilincine ne düzeyde etki ettiğinin ortaya konulması oluşturmaktadır. Bu çerçevede çevre, çevre sorunları, çevre eğitimi, çevre bilinci gibi kavramlardan ne anlaşılması gerektiği de çalışma verilerinin yorumlanmasının çerçevesini belirleyecektir. Özellikle günümüzde sıfır atık yaklaşımına büyük önem verilmekte, küresel iklim değişikliği konusu yadsınamaz bir gerçeklik olarak kabul edilmektedir. Yapılan araştırmalar da göstermektedir ki gelecek kuşaklara yaşanabilir bir dünya bırakmak istiyorsak çevre eğitimine yeteri kadar önem vermemiz gerekmektedir (Ozener, 2004: 588). Tarafımızca, 2018 yılında Bartın Üniversitesi öğrencileri üzerinde yapılan araştırma sonuçları da yükseköğretimde çevre eğitiminin önemini göstermektedir.

I. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜR ÖZETİ

İnsanlık tarihi boyunca çeşitli çevresel sorunlar yaşanmış olsa da artan nüfusun ihtiyaçlarına yönelik ekonomik faaliyetlerin yoğunlaşması süreci çıkmaza sürüklemiştir. Özellikle sanayi devrimi ve çarpık kentleşmenin getirdiği yükü çevre unsurları taşıyamaz hale gelmiştir (Kayaer, 2012: 24). Modern çağ çevre sorunlarının çeşitlendiği ve yoğunlaştığı bir dönem olmuştur. Kirliliğin

hava, su ve toprak üzerindeki etkisi çok daha fazla görünür olmuş, nükleer tehlikeler, biyolojik tehditler, ozon tabakasının incelmesinin riskleri, atık yükünün artması ve geri dönüşüm süreçlerinin yetersizliği, küresel ısınma da önemli çevre sorunları olarak insanlığın önünde durmaktadır (Kayaer, 2012: 27).

Çevre sorunlarının etkisinin varlığını hissettirmesi ile birlikte bu sorunların üstesinden gelinmesine yönelik arayışlar hızlanmıştır. Çevre eğitimi ve çevre bilincinin geliştirilmesi bu konuda yapılan çalışmaların en başında gelmektedir. Çevre eğitimi tüm toplum için çevre bilinci oluşturmaya yönelik olarak anlam ifade etmektedir. Çevre unsurları için bir farkındalığın oluşturulması, bu konuda sorumluluk alınması ancak eğitim yoluyla verilebilmektedir. Zira her düzeyde, özellikle yükseköğretimde, çevre eğitimi çevre bilinci oluşturmak veya var olan bilinç düzeyini artırmak amacıyla yapılmaktadır (Kayaer, 2012: 55-57).

Günümüzde çevre sorunlarının çözümüne yönelik olarak geliştirilen yaklaşımlardan birisi de sıfır atıktır. İsrafın önlenmesi, çevre kaynaklarının verimli kullanılması, atık miktarının azaltılması, atıkların etkin bir şekilde toplatılması ve geri dönüştürülerek tekrar kazanılmasını sağlamaya yönelik bir hedef olarak tanımlanan sıfır atık, çevre üzerindeki insan kaynaklı baskı ve yüklerin azaltılmasında uygulanması yaygınlaşan bir yaklaşım olmuştur (T. C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2017: 3).

Sıfır atık uygulamasıyla çevreye olumsuz etki eden insan kaynaklı kirliliğin en aza indirilmesi hedeflenmiş olsa da bu hedefin başarıya ulaşabilmesi için söz konusu uygulamanın gerekli kıldığı izleklerin yerine getirilmesi gerekmektedir. Çevre kaynaklarının kıt olduğunun, bu kaynakların da bitebileceğinin ve çevrenin de bir sınır çizgisinin bulunduğu bilincinde olanlar, ancak belirlenen hedeflere ulaşmada çaba göstereceklerdir. Çünkü bu çaba neticesinde çevre sorunlarına yol açan insan kaynaklı kirliliğin düzeyi azalacaktır. Bunu sağlamak için de yapılması gereken husus, bireylerde çevre bilinci oluşturmak olmalıdır.

Çevre sorunlarının görünür hale gelmesi ve insanları çeşitli şekillerde etkilemesi nedeniyle çevre, çevresel değerler, çevre sorunları, çevre eğitimi, çevre bilinci, çevre algısı gibi birçok konuda araştırma yapılmıştır. Bunların güncel olan bir kısmı aşağıda belirtilmiştir. Yıldız ve ark. (2021) tarafından Manisa Celal Bayar Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin “Sürdürülebilir Çevre Eğitimi ve Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları” incelenmiş ve bu ikisi arasındaki ilişki ortaya konulmuştur. Buna göre bireylerin çevre konusunda eğitim almış olmalarının çevre sorunlarına karşı daha duyarlı olmalarına katkı sağladığı ve çevre eğitiminin bir gereklilik olduğu vurgulanmıştır.

Negiz ve Hayta (2021) tarafından, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümü öğrencilerinin çevresel davranış eğilimlerinin belirlenmesi ve bu davranışın eğitim ile ilişkisinin araştırılmasına yönelik olarak yapılan çalışma ile öğrencilerin çevre dersini alıp almamasının çevresel davranış eğiliminde etkisinin olmadığı

tespit edilmiştir. Ancak anne-babanın eğitim durumunun bu konuda olumlu bir etkisinin olduğu ortaya konulmuştur.

Yükseköğretim düzeyinde Dicle Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu öğrencileri üzerinde Pirinççi ve ark. (2020) tarafından yapılan çalışma ile öğrencilerin çevreye karşı duyarlılıkları değerlendirilmiş ve özellikle yaş ilerledikçe çevre duyarlılığının arttığı ortaya konulmuştur.

Sınırsız tüketim anlayışının baskıladığı çevre ve üniversite öğrencilerinin çevresel tutum ve davranışlarına yönelik olarak Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi öğrencilerinin araştırıldığı çalışma Acungil (2020) tarafından yapılmış ve yeni nesiller ve gelecek kuşaklar açısından temiz ve sağlıklı çevrenin sürdürülebilirliğinin önemi ifade edilmiştir.

Gülsoy ve Korkmaz (2020) tarafından Süleyman Demirel Üniversitesi öğrencilerine yapılan ve günümüzde insanlığın en temel sorunlarından birisi olarak görülen, küresel ısınma ve iklim değişikliği konusunda ne düşündüklerinin incelendiği çalışmada bilgi ve algı düzeyleri sosyo-ekonomik özelliklerine göre analiz edilmiştir. Buna göre öğrencilerin bilgi eksikliklerinin olduğu ve bu nedenle algı farklılıkları bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bu algı farklılığı üzerinde cinsiyet, medeni durum, gelir, anne ve babanın mesleği ve eğitim durumu ve yaşanan yerlerin de etkisi olduğu görülmüştür.

Özcan, Mertol ve Yılmaz (2020) tarafından Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği öğrencilerinin çevre eğitimi dersi almadan önce ve aldıktan sonra çevre kavramına yönelik algılarındaki değişimin metafor yoluyla belirlenmesine yönelik olarak yapılan çalışmada çevre kavramına en fazla “değer olarak çevre” kategorisinde anlam yüklenmiştir. Bu metafor için alınan dersler kadar yaşanan çevrenin de etki ettiği ortaya çıkmıştır.

Yoloğlu ve Halisdemir (2020) tarafından Mersin Üniversitesi öğrencilerine yönelik olarak yapılan üniversite öğrencilerinin çevre bilinci ve çevresel tutumları araştırmasında bir türlü çözüme kavuşturulamayan ve artarak devam eden çevre sorunlarının çözümünde eğitimin önemi vurgulanmış ve bu çerçevede eğitim yoluyla oluşturulacak farkındalığın ve tutumun çevre sorunlarının çözümündeki önemi ortaya konulmuştur. Araştırmaya göre cinsiyet, yaş, okunan bölümün tercih sırası, okunan bölümü tercih etme yolu, ailenin geliri, annenin eğitim düzeyi, harcama düzeyi ve çevre ile ilgili ders alma çevresel tutum ve davranış üzerinde etkili olmuştur. Ayrıca kültürel geçmişin çevresel tutum ve davranışları ekonomik koşullara göre daha olumlu etkilediği sonucu çıkmıştır. Ancak aile tipi, yaşanan yer, hane reisinin mesleği, babanın eğitim düzeyi, ailenin ve öğrencinin gelir-gider dengesi ise çevresel tutum ve davranış üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmamıştır.

Amasya Üniversitesi Kentsel Tasarım ve Peyzaj Mimarlığı Bölümü öğrencilerinin çevre farkındalığı, bilinci ve duyarlılığı ile ilgili olarak Kurt Konakoğlu (2020) tarafından yapılan çalışmada çevre içerikli ders almanın çevresel farkındalığa, bilince ve duyarlılığa anlamlı etkileri olduğu ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin demografik ve sosyo-ekonomik durumlarından bağımsız olarak çevresel farkındalıklarının olduğu ve gündelik yaşamlarında çevreyle

uyumlu oldukları tespit edilmiştir. Doğaya hakim olma düşüncesi ve bunun sonucunda yaşanan çevre sorunlarının özellikle doğal peyzaj dokusunun bozulması insan doğa ilişkisini uyumsuz bir sonuca götürmüştür. Bu durum insan yaşamını tehdit eder hale gelmiştir. Dolayısıyla bu bakış açısının değişmesi açısından üniversite öğrencilerinin çevre eğitimi alması ve bilinç düzeyinin artması gelecek kuşaklara yaşanabilir bir gelecek bırakmak için oldukça önemli olacaktır.

Üniversite öğrencilerinin çevreye ilişkin algılarının belirlenmesi amacıyla Eryılmaz ve Kıran (2017) tarafından Sinop Üniversitesi Fen-Edebiyat, Eğitim ve İlahiyat Fakültesi öğrencileri üzerinde yapılan çalışma doğayı araç olarak görmenin ve kullanmanın doğru olmadığını ve insanoğlunun doğanın üstünde değil onun bir parçası olduğunu göstermiştir. Araştırmaya göre iklim değişikliği başta olmak üzere güncel çevre sorunları konusunda bilgi sahibi olan öğrencilerin çevre farkındalığı yüksektir. Ancak emek, zaman ve düzenli katılım isteyen etkinliklerde bu farkındalığın düştüğü tespit edilmiştir. Dolayısıyla çevre ile ilgili haberlerin takibi ve bu haberlere ilgi düzeyi yüksek çıkmıştır.

II. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ, AMACI VE YÖNTEMİ

Küresel iklim değişikliği başta olmak üzere çevre sorunlarının hem günümüz hem de geleceğimiz için oluşturduğu riskin farkında olunması oldukça önemlidir. Var olan sorunların katlanarak devam edecek olması ise ciddi bir endişe kaynağı olmuştur. Dolayısıyla çevrenin korunmasının ne denli önemli olduğu herkes tarafından kabul edilmiştir. İnsanoğlunun geleceğini, çevrenin bir parçası olarak, hassas ekolojik dengenin sürdürülebilirliğine göstereceği özen belirleyecektir. Bunun için çevreyi, çevre değerlerini, çevre sorunlarını bilmesi ve bu konularda bilinçlenmesi sağlayacaktır. Bunların sağlanmasının temelinde ise her düzeyde çevre eğitimi yatmaktadır. Çalışmanın önemi de çevre ile ilgili eğitim almış bireylerin bilinç düzeyinin artmış olması açısından ortaya çıkmaktadır (Kayaer ve Çiftçi 2018: 187).

Bu çalışma ile kamu yönetimi öğrencilerinin aldığı çevre eğitiminin çevre bilincinin gelişmesi ve yerleşmesindeki etkisinin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Çalışmada, son sınıf öğrencilerin baz alınması çevre ile ilgili eğitimlerinin tamamlanmış olması açısından yapılan analiz verimli olmuştur. Dolayısıyla eğitim-öğretimlerini tamamlayan öğrencilere ait verilerin yorumlanması ve tutarlı bir şekilde ortaya konulması, çevre bilincinin yerleşmesine ilişkin oldukça önemli gösterge olacaktır.

Bu çalışma Bartın Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi dördüncü sınıf öğrencilerinin çevre bilinci düzeyinin ölçülmesi amacıyla yapılmıştır. Toplam 120 öğrenci üzerinden yapılan çalışmada anket yöntemi uygulanmıştır. Anket formu oluşturulurken 20.04.2018 tarihli ve 2018-SOS-A008 nolu BAP projesi olarak kabul edilen çalışmadan yararlanılmıştır. Anket, öğrencilerin demografik özelliklerinin yanında 13 adet önermeden oluşmaktadır. Ankette yer alan önermeleri tüm öğrencilerin yanıtlaması talep edilmiştir. Anket çalışmasında likert tipi tutum ölçeği kullanılmıştır. Araştırmada anket yoluyla toplanan verilerin analizi için SPSS 22.0 paketi, Sosyal Bilimler İstatistik Paketi

(Statistical Packages for the Social Sciences) kullanılmıştır. Burada; frekanslar analizi ve korelasyon analizden faydalanılmıştır (Kayaer ve Çiftçi 2018: 188). Güvenilirlik analizine tabi tutulan anket sorularında güvenilirlik oranı % 72 olarak çıkmıştır.

III. BULGULAR

Tablo 1. Öğrencilerin Yaşa ve Cinsiyete Göre Yüzde Dağılımları

Cinsiyet		Sayı	Yüzde
	Erkek		64
Kadın		56	% 47
Yaş	20-22	48	% 40
	23-25	66	% 55
	26 ve üzeri	6	% 5

Çalışmaya katılan 120 öğrencinin %53 erkek, %47'si kadındır. Öğrencilerin tamamı dördüncü sınıfta okumaktadır ve yaş aralıkları Tablo 1'de belirtilmiştir.

Tablo 2. Ebeveynlerin Eğitim Düzeyi Dağılımları

		Sayı	Yüzde
	Anne	İlkokul	62
Ortaokul		27	%22
Lise		17	%14
Üniversite		14	%12
Baba	İlkokul	38	%32
	Ortaokul	28	%23
	Lise	38	%32
	Üniversite	16	%13

Ailelerin eğitim düzeyi ile ilgili soruya, öğrencilerin verdiği cevaplara göre; annelerin %52'sinin ilkokul mezunu olduğu anlaşılmaktadır. Babaların ise %32'si lise ve ilkokul mezunudur. Lisans düzeyinde eğitime sahip olan ailelerin toplam oranı ise %25'dir.

Tablo 3. Ailelerin Gelir Durum ve Yaşadığı Yerleşim Yeri

		Sayı	Yüzde
	Gelir Durumu	2000 ve altı	9
2001-4000		51	%42
4001-6000		33	%28
6001-7500		10	%8
7501-10000		13	%11
10001 ve üzeri		4	%3
Yaşadığı Yer	Büyükşehir Merkezi	51	%42
	Şehir Merkezi	20	%17
	İlçe	29	%24
	Köy	19	%16
	Yurtdışı	1	%1

Ailelerinin gelir düzeyi sorulduğunda, öğrencilerin %42'si ailelerinin iki bin ile dört bin lira arasında geliri olduğunu belirtmiştir. On bin ve üzerinde geliri olduğunu belirten öğrenci oranı ise %3'tür. Çalışmaya katılan öğrenciler, ailelerinin %42'sinin büyükşehir merkezinde yaşadığını belirtmiştir.

Tablo 4. Öğrencilerin Çevre Eğitimine İlişkin Tutumları

	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
	Sayı/Yüzde	Sayı/Yüzde	Sayı/Yüzde	Sayı/Yüzde	Sayı/Yüzde
Ebeveynlerin eğitim düzeyi arttıkça çocukların çevreye ilişkin duyarlılığı artmaktadır	(45) %38	(41) %34	(18) %15	(11) %9	(5) %4
Ailenin maddi durumu çocukların çevre algısı üzerinde etkilidir	(28) %24	(43) %36	(24) %20	(17) %14	(7) %6
Bölüme kayıt yaptırmadan önce çevre sorunlarına karşı fazla bilgim yoktu	(15) %13	(35) %29	(27) %23	(35) %29	(7) %6
Üniversitede aldığım dersler çevre konusunda daha bilinçli olmama katkı sağladı	(44) %37	(61) %51	(8) %7	(5) %4	(1) %1
Verilen çevre eğitimi bölüm için yeterlidir	(47) %40	(54) %45	(13) %11	(4) %3	(1) %1
Eğitim-öğretim sürecinde üniversite öğrencilerin çevre bilincini artırmaya yönelik çalışma yapılmıştır	(23) %19	(39) %33	(41) %34	(13) %11	(3) %3
Çevre sorunlarının ülke gündeminde yer alma sıklığı yeterlidir	(15) %13	(26) %21	(21) %18	(31) %26	(26) %22
Eğitim-öğretim sürecinde çevreyi konu alan materyaller (internet kaynakları, kitap, dergi, gazete vs.) takip ettim	(15) %13	(65) %54	(29) %24	(9) %8	(1) %1
Bireysel olarak, çevreye verilen zararın azaltılması için daha fazla çaba harcıyorum	(35) %29	(65) %55	(17) %14	(1) %1	(1) %1
Çevre kirliliğini artırdığımı düşündüğüm için tüketim alışkanlıklarımı değiştirdim	(16) %13	(45) %38	(38) %32	(17) %14	(3) %3
Çevre ile ilgili konularda yeterli düzeyde bilgi sahibi olduğumu düşünüyorum	(22) %18	(66) %55	(25) %21	(6) %5	(1) %1
Kalkınma amaçlı kamu ve özel sektör tarafından yapılan yatırımların ekolojik denge üzerinde etkisi olduğunu düşünüyorum	(39) %33	(52) %43	(21) %18	(5) %4	(2) %2
Sıfır atık projesi kapsamındaki uygulamaların çevre sorunlarının çözümünde olumlu etkileri olduğunu düşünüyorum	(38) %32	(62) %51	(16) %13	(3) %3	(1) %1

Öğrencilerin çevre eğitimiyle ilgili görüşlerinin belirlenmeye çalışıldığı çalışmada anket soruları; aile, üniversite, bölüm ve bireysel düzeydeki tutumlarını ayırt etmek amacıyla oluşturulmuştur. Ailelerin sahip olduğu eğitim ve gelir düzeyinin, kişi üzerinde çevreye ilişkin olumlu etkisinin olup olmadığını belirlemek için sorulan sorulara, öğrencilerin %72'si ailenin eğitim düzeyinin çevreye karşı duyarlılığın artmasında etkisi olduğunu belirtmiştir. Öğrencilerin %60'ı da ailenin gelir düzeyinin çevre algısı üzerinde etkisi olduğunu belirtmiştir.

Üniversitede eğitim süreci boyunca çevre bilincinin artırılmasına yönelik çalışmaların olup olmadığı sorusuna öğrencilerin %52'si bu yönde çalışmanın olduğunu %34'ü ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir. Yine çevreye karşı duyarlılığı artırmak amacıyla, üniversitede eğitim süreci içinde almış olduğu dersler bakımından, çevre sorunlarına değinen disiplinler arası bir yaklaşımın olup olmadığının ölçüldüğü önermeye ise öğrencilerin %88'i, aldığı derslerin çevre konusunda daha bilinçli olmasına katkı sağladığını belirtmiştir. Yine çevre bilinci oluşturmada bölümde verilen çevre eğitiminin yeterli olduğunu belirtenlerin oranı ise %85'tir.

Tablo 5. Öğrencilere Göre Önemli Çevre Sorunları

	Frekans	Yüzde
Küresel Isınma (İklim Değişikliği)	60	17
Su Kirliliği	54	15
Kimyasal Kirlilik	51	14
Nükleer Enerji ve Radyasyon	50	14
Biyolojik Tehditler	41	11
Hava Kirliliği	35	10
Tehlikeli Atıklar	25	7
Toprak Kirliliği ve Kuraklık	24	7
Ozon Tabakasının İncelmesi	13	4
Teknolojiye Bağlı Kirlilik	4	1
Toplam cevap	357	100

Öğrencilerin tehdit/tehlike boyutu bakımında önemli gördükleri çevre sorunlarını belirtmeleri istendiğinde %17'si iklim değişikliğini en önemli sorun kabul etmektedir. İklim değişikliğinden sonra %15 ile su kirliliği ikinci önemli çevre sorunu görülürken, en düşük tehdit gördükleri teknolojiye bağlı kirlilik oranı %1 olarak belirtilmiştir.

Tablo 6. Öğrencilerin Özelliklerine Göre Verdikleri Cevapların Anlamlılık Düzeyi

	Cinsiyet	Yaş	Anne Eğitim	Baba Eğitim	Yerleşim	Gelir
Ebeveynlerin eğitim düzeyi arttıkça çocukların çevreye ilişkin duyarlılığı artmaktadır	-,067	,045	-,160	-,260**	,067	-,128
	,469	,622	,082	,004	,470	,162
Ailenin maddi durumu çocukların çevre algısı üzerinde etkilidir	-,175	-,081	-,096	-,043	,051	-,030
	,057	,380	,296	,640	,579	,742
Bölüme kayıt yaptırmadan önce çevre sorunlarına karşı fazla bilgi yoktu	,026	,160	-,018	-,020	-,111	,162
	,780	,081	,845	,831	,230	,078
Üniversitede aldığı dersler çevre konusunda daha bilinçli olmama katkı sağladı	,065	,148	-,098	,070	,031	,022
	,482	,108	,290	,450	,735	,812
Verilen çevre eğitimi bölüm için yeterlidir	,045	-,034	-,026	,049	-,066	-,121
	,629	,710	,776	,600	,476	,189
Eğitim-öğretim sürecinde üniversite öğrencilerin çevre bilincini artırmaya yönelik çalışma yapılmıştır	,149	-,026	-,093	-,094	,014	-,102
	,106	,783	,313	,307	,877	,271
Çevre sorunlarının ülke gündeminde yer alma sıklığı yeterlidir	,030	,124	-,052	-,042	,021	,037
	,748	,180	,571	,651	,820	,689
Eğitim-öğretim sürecinde	-,007	,037	-,223*	-,070	,166	-,146

çevreyi konu alan materyaller (internet kaynakları, kitap, dergi, gazete vs.) takip ettim	,943	,688	,015	,449	,071	,113
Bireysel olarak, çevreye verilen zararın azaltılması için daha fazla çaba harcıyorum	-,117	-,050	,021	-,149	,168	-,156
Çevre kirliliğini artırdığımı düşündüğüm için tüketim alışkanlıklarımı değiştirdim	,207	,590	,818	,105	,069	,091
Çevre ile ilgili konularda yeterli düzeyde bilgi sahibi olduğumu düşünüyorum	-,129	,051	-,345**	-,287**	,112	-,102
Kalkınma amaçlı kamu ve özel sektör tarafından yapılan yatırımların ekolojik denge üzerinde etkisi olduğunu düşünüyorum	,162	,581	,000	,002	,225	,270
Sıfır atık projesi kapsamındaki uygulamaların çevre sorunlarının çözümünde olumlu etkileri olduğunu düşünüyorum	,052	-,093	-,198*	-,073	,158	-,100
	,578	,313	,031	,433	,085	,277
	-,085	-,141	-,173	-,075	-,006	-,102
	,360	,127	,061	,418	,952	,271
	-,067	-,027	,009	-,212*	-,009	-,089
	,471	,774	,921	,021	,922	,337

Yapılan korelasyon analizinde öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyi ile “Eğitim-öğretim sürecinde çevreyle ilgili, müfredat dışında, materyaller (internet kaynakları, kitap, dergi, gazete vs.) takip ettim.”, “Çevre kirliliğini artırdığımı düşündüğüm için tüketim alışkanlıklarımı değiştirdim.” “Çevre ile ilgili konularda yeterli düzeyde bilgi sahibi olduğumu düşünüyorum.” önermeleri arasında; baba eğitim düzeyiyle de “Ebeveynlerin eğitim düzeyi arttıkça çocukların çevreye ilişkin duyarlılığı artmaktadır.”, “Çevre kirliliğini artırdığımı düşündüğüm için tüketim alışkanlıklarımı değiştirdim.” “Sıfır atık projesi kapsamındaki uygulamaların çevre sorunlarının çözümünde olumlu etkileri olduğunu düşünüyorum.” önermeleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Diğer önermelere verilen cevaplar ile öğrencilerin özellikleri arasında ise anlamlı bir ilişki bulunmadığı görülmüştür.

SONUÇ

Çevre sorunlarının ortaya çıkmasında temel nedenin insan faaliyetleri olduğu şüphesizdir. Devamlı olarak bir gelişme ve kalkınma ihtiyacı duyan insanoğlunun bu doğrultudaki çabası neticesinde, çevre mutlaka etkilenmektedir. Çevre üzerindeki söz konusu etkiyi en aza indirebilmek için ileri teknolojik yöntemler geliştirilmiş, politikalar belirlenmiş, ulus üstü yapılanmalara ve düzenlemelere gidilmiştir. Tüm bunların başarılı olabilmesinde esas olan, çevreye karşı bakış açısıdır. Çevreye karşı bilinçli, duyarlı ve farkındalık düzeyi yüksek bireylerin olduğu toplumlar çevre sorunlarını en aza indirebileceklerdir. Söz konusu bireylerin olduğu toplum da ancak eğitimle oluşturulabilir.

Bu kapsamda bölümdeki son sınıf öğrencilerinin çevre ve çevre sorunlarına karşı farkındalık ve duyarlılıkları ile çevre bilincine yönelik tutumları konusunda istatistiksel verilere bakıldığında; çevre bilincinin oluşmasında ailenin eğitim düzeyinin önemli olduğu görülmektedir. Ailenin eğitim düzeyi arttıkça,

öğrencilerin de çevre bilinci artmaktadır. Benzer şekilde ailenin gelir düzeyi arttıkça, öğrencilerin çevreye olan duyarlılığı da artmaktadır.

Öğrencilerin okumuş oldukları bölüme gelmeden önce çevre sorunlarıyla ilgili yeterli bilgilerinin olmadığı ancak eğitim süreci içerisinde, bölümde verilen çevre dersleriyle ve yine bölümdeki diğer derslerle birlikte çevreye karşı duyarlılıklarının arttığı belirlenmiştir. Yine öğrencilerin çevreye karşı duyarlılığının artmasına etki eden bir diğer unsurun da bölümde verilen çevre müfredatına ek olarak, öğrencilerin çevreyle ilgili takip ettikleri internet sitesi, dergi, gazete ve kitap gibi materyallerin olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, eğitim-öğretim süreci boyunca üniversite tüzel kişiliği tarafından öğrencilerde çevre bilincini artırmaya yönelik yeteri düzeyde çalışmanın yapılmadığı belirlenmiştir.

Alınan eğitim doğrultusunda çevre bilincinin oluşması neticesinde ortaya çıkan çevre duyarlılığı, bireysel olarak çevre için mücadele etmeyi de gerekli kılmaktadır. Bu anlamda öğrencilerin, çevreye verilen zararı azaltmak için bireysel anlamda çaba gösterdikleri belirlenmiştir. Aynı zamanda öğrencilerin, çevre ile ilgili konularda yeteri düzeyde bilgiye sahip oldukları da belirlenmiştir. Buna ek olarak çevre kirliliğini azaltmak amacıyla öğrenciler, tüketim alışkanlıklarını değiştirdiklerini ifade etmektedir. Ancak her ne kadar çevre duyarlılığına sahip olsalar da; bireysel olarak çevre sorunları için mücadele etseler de ve çevre kirliliğini azaltmak amacıyla tüketim alışkanlıklarında değişiklik yapsalar da, çevre sorunlarının ülke gündeminde yeteri kadar yer almadığını belirtmektedirler. Dolayısıyla hem eğitimin katkısıyla hem de bireysel çabalarla elde edilen çevre bilincinin, çevre sorunlarının azalmasına yönelik etkili hale gelebilmesi için ülke gündeminde de bu sorunların daha sık vurgulanması gerekmektedir. Çünkü eğitim yoluyla ve/veya bireysel çabalarla oluşturulamayan çevreye karşı duyarlılığın, toplumun genelinde yaygınlaşabilmesi için ülke gündeminde dile getirilmesi önemli bir unsurdur.

Toplumların ilerlemesi ve gelişmesi için kalkınma amaçlı yatırım yapılması adeta doğal bir zorunluluktur. Yapılan yatırımların, gelişen teknolojiye bağlı olarak çevreye verdiği zarar her ne kadar en aza indirilmeye çalışılsa da ekolojik denge üzerinde bir etkisi olmaktadır. Bu anlamda öğrencilerin, kamu ve özel sektör tarafından kalkınma amaçlı yapılan yatırımların ekolojik denge üzerinde etkisi olduğunu düşündükleri tespit edilmiştir. Türkiye’de 2017 yılında başlayan ve tüm kamu kurum ve kuruluşlarında uygulanan sıfır atık projesinin etkinliğini ölçmeye yönelik önermeye öğrencilerin verdiği cevaplara göre, çevre sorunlarının çözümünde sıfır atık projesinin olumlu etkisi olduğunu düşündükleri belirlenmiştir.

Yapılan çalışmada öğrencilere bir takım çevre sorunları verilmiş ve bunları tehdit ve tehlike boyutu bakımından önem derecesine göre sıralamaları istenmiştir. İklim değişikliğine bağlı küresel ısınma birinci derecede önemli çevre sorunu olarak görülürken, su kirliliğinin ikinci önemli sorun olarak kabul edildiği belirlenmiştir. Nükleer enerji ve radyasyon kirliliği ile kimyasal kirlilik sorununun ikisi birlikte üçüncü önemli çevre sorunu olarak görülmektedir. Tehdit

ve tehlike bakımından önemli görülen diğer çevre sorunları ise; öğrencilerin verdiği cevaplara göre sırasıyla; biyolojik tehditler, hava kirliliği, tehlikeli atıklar, toprak kirliliği ve kuraklık, ozon tabakasının incilmesi ve teknolojiye bağlı kirlilik olarak sıralanmıştır.

Öğrencilerin demografik özelliklerine göre önermelere verdiği cevapların anlamlılık düzeyine bakıldığında ise; annelerinin eğitim düzeyiyle “Eğitim-öğretim sürecinde çevreyle ilgili, müfredat dışında, materyaller (internet kaynakları, kitap, dergi, gazete vs.) takip ettim” sorusuna katılma düzeyinde ters yönlü anlamlı bir ilişki bulunmakta olup annenin gelir düzeyi artarken öğrencilerin çevre ile ilgili materyalleri takip etme eğilimleri de artmaktadır. Benzer şekilde annelerin eğitim düzeyiyle “Çevre kirliliğini artırdığımı düşündüğüm için tüketim alışkanlıklarımı değiştirdim.” önermesine verilen cevaplar ile anne ve baba eğitim düzeyleri arasında ters yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre tüketim alışkanlıklarını değiştirmeye yönelik katılma eğilimli cevapların artış gösterdiği görülmektedir.

“Çevre ile ilgili konularda yeterli düzeyde bilgi sahibi olduğumu düşünüyorum.” önermesi ile anne eğitim düzeyi arasında da ters yönlü anlamlı bir ilişkinin olması söz konusudur. Buna göre eğitim düzeyinin artması ile birlikte öğrencilerin bilgi sahibi olduklarına ilişkin görüşlerinin de paralel şekilde arttığı görülmektedir.

Babaların eğitim düzeyiyle “Ebeveynlerin eğitim düzeyi arttıkça çocukların çevreye ilişkin duyarlılığı artmaktadır.” önermesi arasında da negatif yönlü anlamlı bir ilişki söz konusudur. Dolayısıyla öğrencilerin babalarının eğitim düzeyi arttıkça önermeye ilişkin katılma düzeylerinin arttığı görülmektedir. Benzer şekilde öğrencilerin babalarının eğitim düzeyi ile “Sıfır atık projesi kapsamındaki uygulamaların çevre sorunlarının çözümünde olumlu etkileri olduğunu düşünüyorum.” önermesi arasında ters yönlü anlamlı bir ilişki bulunmakta olup buna göre babanın eğitim düzeyi arttıkça sıfır atık projesine yönelik olumlu görüşlerin arttığı görülmektedir.

Buradan hareketle çevre bilincinin oluşmasında ve çevre sorunlarına karşı duyarlılığın artmasında eğitimin önemli olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Kişinin almış olduğu eğitim çevre bilincinin artmasında etkili olsa da esas belirleyici unsurun ailenin eğitim düzeyi olduğu anlaşılmaktadır. Eğitim düzeyi yüksek bir ailede yetişen kişinin çevreye karşı daha duyarlı olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar eğitim yoluyla çevre bilinci oluşturulabiliyor olsa da eğitilmiş bir anne babanın, bu hususta daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Makalenin tüm süreçlerinde Yönetim ve Ekonomi Dergisi'nin araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Çıkar Beyanı

Yazarların herhangi bir kişi ya da kuruluş ile çıkar çatışması yoktur.

KAYNAKÇA

- Acungil, Y. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Çevresel Tutum Ve Davranış Düzeylerini Belirlemeye Yönelik Bir Çalışma: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Örneği. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 75, No. 3, 2020, 997-1032.
- Eryılmaz, Ç., ve Kıran, Ö. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Çevre Algısı: Sinop Üniversitesi Örneği. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 5, Sayı: 61, Aralık 2017, 186-199.
- Geray, C. (1997). Çevre İçin Eğitim, (Ed.) Keleş, Ruşen, İnsan Çevre Toplum, Ankara: İmge Kitabevi, 2. Baskı, 323-342.
- Gülsoy, E., ve Korkmaz, M. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik Özelliklerinin Küresel Isınma ve İklim Değişikliği Algıları Üzerine Etkileri. *Turkish Journal of Forestry*, 21 (4): 428-437.
- Kayaer, M. (2012), *Hukuksal Araçlarla Çevrenin Korunması*, Basılmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi SBE.
- Kayaer, M. ve Çiftçi, S. (2018). Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Öğrencilerinde Birinci Sınıf İle Dördüncü Sınıf Arası Dönemde Çevre Algısı Değişimi: Bartın Üniversitesi Örneği. *IV. International Strategic Research Congress*, Antalya, Türkiye, 185-209.
- Kurt Konakoğlu, S S. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Çevre Konularında Farkındalık, Bilinç ve Duyarlılık Seviyesinin Belirlenmesine Yönelik Bir Çalışma: Amasya Üniversitesi Kentsel Tasarım ve Peyzaj Mimarlığı Bölümü Örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 11 (2), 130-141.
- Martin, P. (1997), "Environmental Education", Ed. Brune, Dag, D.V. Chapman, M. D. Gwynne ve J. M. Pacyna, *The Global Environment: Science, Technology and Management*, Scandinavian Science Publisher, VCH, vol. 1., Weinheim, 1141-1150.
- Negiz, N. ve Hayta, Y. (2021). Çevresel Davranış ve Çevre Eğitimi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt 30, Sayı 1, Ocak 2021, 149-179.
- Ozener, F. S. (2004), "Çevre (Doğa) Eğitimi", Ed. Marın, Mehmet C. ve Uğur Yıldırım, *Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar*, Beta Yayınları, Yayın No: 1483, İstanbul, 585-611.
- Özcan, Ş., Mertol, H., ve Yılmaz, O. (2020). Üniversite Öğrencilerinin 'Çevre' Kavramına İlişkin Metaforik Algılarının Karşılaştırılması. *19 Mayıs Sosyal Bilimler Dergisi*, 2020, Cilt: 1, Sayı: 2, 142-167.
- Pirincci, E., Atıcı, E., Oguzoncul, A. F., Deveci, S. E., Ozan, A. T., Şen, M. A. ve Arca, M. (2020). Bir Yüksekökol Öğrencilerinin Çevreye Karşı Duyarlılıklarının Değerlendirilmesi. *Van Tıp Dergisi*, Cilt: 27, Sayı: 4, Ekim/2020, 480-488.
- T. C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (2017). Sıfır Atık. *Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü El Kitabı*. Ankara, 1-18.
- Ünal, S., ve Dımışkı, E. (1999). UNESCO-UNEP Himayesinde Çevre Eğitiminin Gelişimi ve Türkiye'de Ortaöğretim Çevre Eğitimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 16-17, 142-154.
- Yıldız, K., Güzel Gürbüz, P., Esentaş, M., Tolga Beşikçi., T., ve Balıkcı, İ. (2021). Üniversite Öğrencilerinin Sürdürülebilir Çevre Eğitimi ve Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Alan Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 10, Sayı:1, Yıl: 2021, 35-49.
- Yoloğlu, A. C., Halisdemir, B. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Çevre Bilinci ve Çevresel Tutumları Üzerine Ampirik Bir Çalışma: Mersin Üniversitesi Örneği. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 8, Sayı: 103, Nisan 2020, 91-107.

SUMMARY

The fact that environmental problems are effective and visible after industrialization, the increase in these problems in the modern age and the beginning of their destructive results have pushed human beings to seek solutions. The use of environmental resources as if they are infinite stands as an environmental problem for human beings. In addition to the depletion of

resources, the uncontrolled and unconscious discharge of wastes to the environment has also been a problem to be solved. It is inevitable that environmental problems will continue to be the most important item on the agenda in the future as they are today. Therefore, it will be a necessity for decision makers to consider environmental risks while determining policy.

In fact, the main problem is the protection and sustainability of the ecological balance. The awareness, understanding and correct perception of this sensitive balance, which is disturbed by human beings, depends on eliminating the lack of environmental information. Thus, education is so important that it cannot be denied in terms of environment, as it is important in all areas of life. In this sense, providing environmental education at all stages of the education process will contribute to the understanding of the value of environmental elements by all segments of the society and to being clearly seen the negative reflections of environmental problems.

With this research, which was conducted on the fourth-year students of the Department of Political Science and Public Administration at Bartın University, it was tried to determine to what extent the environmental courses and the environmental education they took in the department affected the students' approaches about environmental problems. Therefore, the main purpose of the study was to determine the level of knowledge and awareness about the environment. In particular, students' attitudes towards current environmental problems have been tried to be revealed. The data obtained through the questionnaire applied to 120 students enrolled in the department were compiled and their thoughts on environmental awareness were examined.

It has been determined that environmental lessons and environmental education increase environmental awareness. In this context, it can be said that having environmental education has a positive effect on the level of consciousness and environmental awareness against environmental problems. This situation has enabled individuals, who have knowledge about the environment, to behave more sensitively towards environmental values. For this reason, it has emerged that a student should have sufficient knowledge to react on the environment, environmental problems and the protection of the environment.

The data obtained as a result of this research and other researches in this field will guide the formation of environmental protection policies. Research shows that environmental education is necessary at every stage. It is possible only in this way to create a sustainable society composed of knowledgeable and conscious individuals. In terms of environment, every instrument is a part of the whole. The need to expand education from family to school and in all areas of life is another important result of the research. Because, it has been determined that the environmental knowledge and awareness of the students, whose parents are educated or whose family has a high education level, are higher when compared to the other students. In this context, family with sufficient knowledge about the environment means environmentalist children and youth. Environmentalist

children and youth, mean environmental managers of the future, and finally an environmentalist society.

If we want to leave a problem-free, waste-free and liveable environment for future generations, we need to see how important environmental education is for humanity. It is foreseen that environmental problems, especially global climate change, will intensify and diversify in the future, and environmental risks will increase. It is also predicted that environmental concerns will turn into a humanitarian crisis in the future. In that case, environmental education and environmental awareness of young people, who are the parents of the future, will form the basis of the construction of the future.

Humankind, who sees himself as the master of the environment and sees that the environmental understanding causes the problems to increase exponentially, has accepted that he is a part of the environment and has developed environmental policies and practices in this regard. Man has realized that the environmental understanding, which sees itself as the master of the environment, causes the problems to increase exponentially and Man has developed environmental policies and practices in this respect by accepting that he is a part of the environment. Studies carried out within the scope of zero-waste have also been one of the subjects examined in the research. According to the result, zero waste applications received positive reactions. As a result, although it has been revealed that environmental education has an exceptional place in the creation and development of environmental awareness, it has been determined that the educated family is more effective in creating environmental awareness.